ČSP, br. 1., 109.-132. Zagreb, 2009.

UDK: 322(497.1)"1945/1952"
373.5(497.5):257]"1945/1952"
261.7(497.5)"1945/1952"
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 15. 10. 2007.
Prihvaćeno: 23. 5. 2008.

Politika komunističkog režima prema katoličkim vjerskim školama u Hrvatskoj 1945. - 1952.*

MIROSLAV AKMADŽA
Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest
Slavonije, Srijema, i Baranje, Slavonski Brod, Republika Hrvatska

SLAĐANA JOSIPOVIĆ
Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku,
Osijek, Republika Hrvatska

Autori u navedenom radu analiziraju metode i mjere koje su poduzimale jugoslavenske vlasti u prvim godinama nakon svršetka Drugoga svjetskoga rata kako bi otežale školovanje novih svećeničkih naraštaja i tako otežale ukupnu djelatnost Katoličke crkve koja je zbog ratnih i poratnih prilika ostala bez znatnog broja svojih svećenika.

Ključne riječi: Katolička crkva, komunistički režim, vjerske škole, Komisija za vjerske poslove

Rad vjerskih škola u prvim poratnim godinama i problem njihovog statusa

Katolička crkva imala je i u vrijeme Kraljevine Jugoslavije i u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske (NDH) svoje privatne škole s pravom javnosti, te su u potpunosti bile izjednačene s državnim školama. To su bile nadbiskupske i biskupske gimnazije, franjevačke gimnazije, dominikanska gimnazija na Braču, te gimnazija i učiteljska škola sestara milosrdnica u Zagrebu, zavodi (kolegiji) i razna sjemeništa.[1] Nakon što je svršetkom II. svjetskog rata vlast u zemlji preuzela Komunistička partija, s obzirom na njezin program tj. ideologiju, mogle su se očekivati promjene i u svezi sa statusom vjerskih škola.

* Miroslav Akmadža je u časopisu *Tkalčić*, br. 7./2003. objavio članak „Politika državnih vlasti prema vjerskim školama u Zagrebačkoj nadbiskupiji 1945. - 1966." U ovom radu u suradnji sa Slađanom Josipović problematizira i sintezira navedenu temu na području cijele Hrvatske, ali samo u razdoblju do 1952. godine.

[1] Aleksa BENIGAR, *Alojzije Stepinac – hrvatski kardinal*, Zagreb 1993., 480.

Prvi problemi za rad vjerskih škola nastali su još krajem rata i prvih dana nakon rata, kada su partizanske snage mahom zaposjedale sjemenišne zgrade. Kada je 4. kolovoza 1945. godine *Vjesnik* najavio ukidanje privatnih škola u školskoj godini 1945./46.,[2] nadbiskup Alojzije Stepinac se na te najave osvrnuo u svojoj predstavci predsjedniku hrvatske vlade Vladimiru Bakariću 11. kolovoza 1945. godine. U predstavci o najavama ukidanja privatnih škola nadbiskup Stepinac piše: "Nadbiskupske i biskupske gimnazije u Hrvatskoj i Sloveniji nisu već dva mjeseca primile nikakve državne subvencije, te stoje prema objavi u zagrebačkom 'Vjesniku' pred ukidanjem. Zgrade dječačkih sjemeništa najvećim su dijelom zaposjednute po vojsci. Tako je Crkvi onemogućen ili u znatnoj mjeri ograničen rad na odgoju njezinog pomlatka. Isto vrijedi za školske zgrade privatnih gimnazija katoličkih redova (…) Načelo slobode vjeroispovjedanja i slobode savjesti traži, da država dozvoli Crkvi podržavanje njezinih dječačkih sjemeništa i privatnih gimnazija katoličkih redova." Upozorava da nije u skladu sa slobodom vjere, kad se dječačkim sjemeništima oduzima mogućnost djelovanja već time što su im zgrade zaposjednute ili što se agrarnom reformom oduzimlje Crkvi ono zemljište, koje služi jedino i isključivo za uzdržavanje učenika, ponajviše seljačkih sinova. Na kraju predstavke istaknuto je i nekoliko zahtjeva Katoličke crkve školskim vlastima, u kojima se u svezi s privatnim školama i crkvenim dječačkim sjemeništima traži da se dopuste privatne biskupske, nadbiskupske i redovničke gimnazije i da se time da pravo javnosti i to barem onima, koje su ga do tada imale te da se dopusti rad crkvenim dječačkim sjemeništima i isprazne njihove zgrade kako bi služile svrsi za koju su podignute.[3]

Da je slično stanje bilo i u drugim biskupijama vidljivo je iz predstavke splitskoga i makarskoga biskupa Kvirina Bonefačića koju je 28. kolovoza 1945. uputio Komisiji za vjerske poslove Federalne Hrvatske**,** a u svezi s neprihvatljivim odnosom predstavnika vlasti prema Katoličkoj crkvi na području Splitske i makarske biskupije. U toj predstavci biskup se, među inim, osvrće i na problem zauzeća Dijecezanskoga dječačkog sjemeništa u Splitu. Naime, još u vrijeme rata sjemenište su talijanske, a kasnije i njemačke i ustaške vlasti djelomice zauzele za vojnu bolnicu. Tu je bolnicu nakon rata preuzela partizanska Vojna bolnica VIII. korpusa. Kako je priljev ranjenika i bolesnih vojnika bio prvih mjeseci dosta velik, upravitelj sjemeništa izlazio je sporazumno s biskupom u susret potrebama bolnice ustupajući joj uvijek nove prostorije i čitavi vrt, kao i kućni namještaj i kuhinjski inventar. Svećenici i pitomci morali su se povući i stisnuti u najnužnije prostorije. Međutim, biskup u predstavci tvrdi da to bolničkom komesaru Bilodjeriću nije bilo dovoljno te da nije bio zadovoljan dok nije prisilio upravitelja sjemeništa da i on sam napusti svoju sobu i sa svojim zavodom prijeđe u drugi, novi dio zgrade, tj. da se preseli i spoji

---

[2] *Vjesnik* (Zagreb) 4. kolovoza 1945., 5.

[3] N. Kisić-Kolanović, Pisma zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca predsjedniku narodne vlade Hrvatske Vladimiru Bakariću godine 1945., *Croatica Christiana, Periodika*, br. 29, god. XVI, Zagreb 1992., 161.

s Centralnim bogoslovnim sjemeništem. No, navedeni komesar nije na tome stao, nego se samovoljno uselio najprije na prvi kat, pa na drugi i u potkrovlje, sve do glavnog stubišta, koje je uz prizemlje, kapelu i prostorije u južnom uglu zgrade „milostivo" prepustio svećenicima i pitomcima jednog i drugog sjemeništa. Prostorije Bogoslovnog sjemeništa nisu odmah upotrebljene za bolnicu, za ranjene i bolesne vojnike, nego za razne tečajeve. Međutim, uoči pisanja navedene predstavke, u prostorije Bogoslovnog sjemeništa uselilo se venerično odjeljenje bolnice, dok je spomenuti komesar još prije toga u susjednoj kući Dijecezanskog sjemeništa na I. i II. katu silom dao deložirati iz tri stana stanare, kako bi tamo smjestio rodilište. Biskup na kraju navodi da se iz navedenoga vidi da su oba sjemeništa spriječena u svom djelovanju.[4] Uprava bolnice je 1947. zajamčila upravi sjemeništa da će isprazniti odmah jednu od četiriju dvorana, a ostale svakako u sljedeće dvije godine. Međutim, iz predstavke uprave Centralnoga bogoslovnog i Biskupskoga dječačkog sjemeništa u Splitu Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske od 12. rujna 1952. vidljivo je da ništa od obećanog nije izvršeno.[5]

O stranoj vojsci u dječačkom sjemeništu upozorili su i biskupi u pastirskom pismu u rujnu 1945., u kojem navode da su sjemeništa gotovo onemogućena za svoju svrhu te su neka još uvijek djelomice okupirana, druga opet rekvirirana, kao ona u Zagrebu na Šalati, u Splitu, Sinju i Travniku (BiH), slovenskim gradovima Šentvidu, Ljubljani, Mariboru i drugdje. Dalje navode:

"Katolička Crkva podržavala je veći broj privatnih srednjih škola s pravom javnosti. Tim školama su još u predratnoj Jugoslaviji priznavali vrsnoću državni nadzornici i roditelji, koji su im povjeravali odgoj svoje djece. Zato su te škole posjećivali ne samo katolici nego i inovjerci dajući im tako puno povjerenje. Te su škole bile u čitavom svom radu izjednačene s državnim školama. Danas se u štampi, koja stoji blizu prosvjetnim vlastima, najavljuje, da one neće moći više raditi i da će biti ukinute. Ne može se shvatiti zašto bi trebalo ukinuti te škole, kad im sami roditelji, koji su najpozvaniji da odlučuju u pitanju odgoja djece, daju povjerenje i traže da nastave s radom. Duh prave demokracije traži, da se poštuje volja roditelja pogledom na školovanje djece. To više, što i Crkva ima naravno pravo podizati privatne škole. To joj pravo priznavaju sve kulturne države. One se mogu samo veseliti, da ih Crkva pomaže u skupnom izvršivanju njihovih dužnosti i tako zajednički s njima nosi teret uzdržavanja škola".[6]

---

[4] Hrvatski državni arhiv (dalje HDA), Fond Komisije za odnose s vjerskim zajednicama (dalje KOVZ), kut. 124, 625/45.

[5] HDA, KOVZ, kut. 140, 11496/52., Predstavku su potpisali rektor Centralnog bogoslovnog sjemeništa, Frane Franić i podravnatelj Biskupskog dječačkog sjemeništa (Vjekoslav Kovačić ?). Komisija je predstavku proslijedila Predsjedništvu Vlade NRH, načelniku Kokiću, na rješavanje tj. na "shodnu intervenciju kod Vojnih vlasti u Splitu", s molbom da se Komisiju o poduzetom izvijesti.

[6] Miroslav AKMADŽA, Pastirsko pismo katoličkih biskupa Jugoslavije od 20. rujna 1945. godine i crkveno državni odnosi, *Tkalčić* 6./2002., 154.

Sjemeništa su se suočila i s problemom opstanka zbog provedbe agrarne reforme prema Zakonu o agrarnoj reformi i kolonizaciji iz kolovoza 1945., kojom su ostali bez sveg obradivog zemljišta koje je bilo najveći izvor financiranja njihovoga rada.[7]

Država je 2. listopada 1945. donijela Zakon o ukidanju privatnih škola, s napomenom da Ministarstvo prosvjete može, s obzirom na tradiciju i potrebe srednjoškolske pripreme za teološko obrazovanje, iznimno dopustiti rad pojedinih privatnih gimnazija s pravom javnosti.[8]

Na navedeni Zakon reagirala je vrhovna glavarica Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga, Marija Serafina Bezjak, pismom od 8. listopada 1945. ministru prosvjete[9] u kojem moli nastavak rada družbinih škola u Zagrebu i to u Gundulićevoj ulici 12 pučke škole i ženske učiteljske škole, u Samostanskoj ulici niže realne gimnazije i na Savskoj cesti ženske realne gimnazije.[10]

Primjenom navedenoga zakona u Hrvatskoj su ostala samo dječačka sjemeništa s javno priznatim gimnazijama u Zagrebu i Pazinu, a prema mišljenju Komiteta u Beogradu, nakon provedenog nadzora u Zagrebačkoj nadbiskupskoj gimnaziji 1947., trebalo je i nju ukinuti, čemu se usprotivio predsjednik Komisije za vjerske poslove NR Hrvatske mons. Svetozar Ritig.[11] Na intervenciju Ritiga, Bakarić je 15. lipnja 1947. godine naredio Ministarstvu prosvjete da ne usvoji prijedlog savezne vlade o ukidanju Nadbiskupske gimnazije u Zagrebu, tvrdeći:

„Ne slažem se s prijedlogom da se gimnazija dokine. Mišljenje Komiteta u Beogradu je sasvim glupo-formalističko. I ne spada ovo u njihovu nadležnost.

Našu omladinu treba svakako zaštititi od neprijateljskog i srednjevjekovnog načina rada, koji im zatvara vrata budućnosti.

Mislim, da bi ministarstvo prosvjete (pomoćnik ili načelnik srednjoškolskog odjeljenja) trebalo pozvati direktora škole i zatražiti:

1.) da se propisi nastavnog plana striktno pridržavaju;

2.) da na gimnaziji ne može predavati niti jedan nastavnik, koji nema uslova za prijem u državnu službu.

U slučaju neispunjenja tih uslova ne može biti niti govora o priznanju prava javnosti te gimnazije, te će prema tome učenici nižih razreda potpasti pod udar

---

[7] O navedenoj problematici više u: M. AKMADŽA, "Oduzimanje imovine Katoličkoj crkvi 1945. - 1966. i crkveno-državni odnosi – primjer Zagrebačke nadbiskupije", *Tkalčić*, Zagreb 2003.

[8] *Narodne novine*, br. 35, Zagreb 4. listopada 1945. god.

[9] Iako nigdje nije naznačeno da je riječ o ministru prosvjete (piše samo „Gospodine ministre") s obzirom na tematiku pisma, najvjerojatnije se to može ustvrditi.

[10] HDA, KOVZ, kut. 124, 764/45., ispod navedenog teksta naznačeno je da je isto pismo proslijeđeno na znanje Komisiji za vjerske poslove Federalne Hrvatske, a netko je u Komisiji rukom dopisao da Komisija potvrđuje navode iz gornje molbe, dok ostatak rečenice nismo uspjeli odgonetnuti zbog nečitkosti.

[11] Pismo mons. Ritiga ministru prosvjete Milošu Žanku, od 15. lipnja 1947., HDA, KOVZ, kut. 130.

zakona o obaveznom sedmogodišnjem školovanju, a maturalna svjedodžba te gimnazije neće vrijediti niti kao dokumenat za upis na teološki fakultet (koji je u sastavu sveučilišta, te prema tome i za njega važe svi propisi o upisu na sveučilište uopće - eto, u tome je prednost njegovog ostajanja u sastavu sveučilišta, što oni mudraci-tintožderi ne mogu da shvate!).

Te bi im se sve stvari mogle u zgodnom obliku i pismeno dostaviti (nakon usmenog razgovora), da se ne izgovaraju kako nisu znali ili da su krivo shvatili.

Ne treba opet s druge strane suviše cjepidlačiti oko sitnih podlosti tamošnje gospode nastavnika.

Molim, da ovo moje mišljenje pretresete, pa da se onda usmeno sporazumijemo o onome što valja učiniti.“[12]

Međutim, Bakarić nije dugo ostao pri takvom stajalištu te je na sjednici Centralnoga komiteta Komunističke partije Hrvatske (CK KPH) 14. lipnja 1948. izjavio da Ministarstvo prosvjete treba poduzeti mjere da se Nadbiskupsku gimnaziju u Zagrebu u sljedećoj školskoj godini zatvori, a za borbu protiv „klerikalnog utjecaja u našim gimnazijama treba razraditi plan“. Dodao je i da treba „likvidirati sva dječja obdaništa koja drže opatice“.[13]

Zatvaranje sjemeništa prema Uredbi o đačkim domovima za omladinu srednjih škola od 17. rujna 1946.

Gradski narodni odbor (GNO) Šibenik je na temelju Uredbe o đačkim domovima za omladinu srednjih škola od 17. rujna 1946., kojom se ukidaju svi privatni đački domovi i internati (konvikti), 5. studenog 1946. donio odluku o zatvaranju Biskupskog sjemeništa u Šibeniku. U svezi s navedenom odlukom biskup Jeronim Mileta uputio je 11. studenoga 1946. predstavku Bakariću u kojoj navodi da ga je navedena odluka duboko ražalostila, kao i svećenstvo i građane koji su to doznali. Podsjeća Bakarića da mu se više puta obratio kao i Okružnom NO-u u Šibeniku i Oblasnom NO-u Split i tražio povrat dijela zgrade Biskupskog sjemeništa u Šibeniku u koji se uselio đački konvikt, a nakon svega da mu se zapovijeda da za osam dana, tj. do 15. studenoga isprazni i onaj manji dio zgrade, što je ostao za sjemeništarce, kao i sav inventar. Biskup izražava uvjerenje da spomenuta uredba ne obuhvaća sjemeništa Katoličke crkve jer da je to namjeravala, bila bi izričito naznačila i sjemeništa. Upozorava da crkvena sjemeništa nisu konvikti, već se od njih bitno razlikuju jer u konviktima mogu stanovati dječaci, a u ženskim konviktima djevojke, bez obzira na njihovo buduće zvanje, dok se u sjemeništa primaju isključivo oni dječaci, koji osjećaju svećenički poziv. Ističe da sjemeništa, bila mala ili velika, nisu ni đački domovi ni privatni internati ni konvikti, niti su ikada bili, a niti ih je

[12] HDA, KOVZ, kut. 138.

[13] *Zapisnici Politbiroa Centralnoga komiteta Komunističke partije Hrvatske 1945. - 1952.*, Svezak 1, priredila Branislava Vojnović, Zagreb 2005., 474.

ijedna vlast takvima smatrala. Biskup upozorava da priječiti rad sjemeništa ili zatvarati ih znači „zasijecati u bitni život Crkve i priječiti njezinu slobodu". Pita je li moguće „da naša Narodna Republika Hrvatska hoće sada da zatvori sjemeništa i tako onemogući hrvatskom narodu, koji je religiozan - i njemu je vjera najveća svetinja - da ima svećenika?" Na kraju je zamolio Bakarića da zapovijedi Oblasnom NO-u u Splitu da pozove Gradski NO u Šibeniku da povuče svoju odluku o zatvaranju sjemeništa.[14]

Molbe biskupa Milete na kraju su urodile plodom te je biskup u siječnju 1947. dobio obavijest da će se iz zgrade Biskupskog sjemeništa u Šibeniku, đački konvikt u mjesecu ožujku 1947. preseliti u zgradu u kojoj je prije bila smještena učiteljska škola i da će se cijela zgrada Biskupskog sjemeništa moći opet uporabiti samo za odgoj svećeničkog podmlatka. Biskup je 14. siječnja 1947. uputio pismo Prosvjetnom odsjeku Oblasnoga NO-a Split u kojem zahvaljuje, kako NO-u tako i Bakariću koji je naredio Ministarstvu prosvjete da povoljno riješi biskupovu molbu. U istom pismu biskup je iznio molbu da se školske godine 1947./48. u šibenskoj realnoj gimnaziji uspostave odjeljenja klasične gimnazije, kako je bilo u staroj Jugoslaviji, da bi sjemeništarci učili latinski i grčki jezik i tako bili bolje pripremljeni za svoje buduće svećeničko zvanje. Također je zamolio da njegove sjemeništarce, ne sile neki nastavnici da čine nešto što se protivi njihovoj savjesti, kao na primjer čitanje nekih knjiga koje zabranjuje Katolička crkva te da se sjemeništarcima ne otežava upisivanje u šibensku državnu gimnaziju ako svi ne pripadaju gradu ili šibenskom kotaru, jer je Šibenska biskupija rasprostranjena i u Splitskom, Trogirskom, Biogradskom, Zadarskom kotaru, na otoku Pagu, pa čak i u Bosni.[15]

Problema je bilo i u Splitu gdje je Komisija za preuzimanje zgrada i školskih inventara poslala poziv Ravnateljstvu Biskupskog sjemeništa 20. ožujka 1946. da imenuje tri člana u komisiju koja će sporazumno zapisnički utvrditi stanje školske zgrade i inventara Biskupske gimnazije. Na ovo je Ravnateljstvo Biskupskog sjemeništa odgovorilo da se u smislu i duhu državnog Ustava Zakon o preuzimanju zgrada i inventara ukinutih škola ne bi trebao odnositi na vjerske škole i zavode. Komisija je ponovno isto zatražila 7. travnja 1946., na što je Ravnateljstvo sjemeništa uputilo 9. travnja žalbu Ministarstvu prosvjete NR Hrvatske ističući da se navedeni Zakon ne može odnositi na Biskupsku gimnaziju jer ona nije posebno tijelo, već sastavni dio Biskupskog sjemeništa. Dana 25. travnja 1946. poslana je molba istome ministarstvu da se Biskupskoj gimnaziji vrati i pravo javnosti, koje joj je bilo priznato u staroj Jugoslaviji, kako učenici ne bi imali teškoća i zapreka u školovanju te ako bi ili sami ili otpušteni napustili sjemenište. Na navedeno stigao im je odgovor, preko Gradskoga NO-a u Splitu, 6. studenoga 1946., u kojem se izričito govori da Komisija ima zadatak samo utvrditi koji su to predmeti i njihovo stanje, a da Komisija nema ništa s preuzimanjem inventara.

[14] HDA, KOVZ, kut. 128, 1877/46.

[15] HDA, KOVZ, kut. 129 95/47.

Primivši navedeni odgovor, uprava sjemeništa imenovala je svoje članove, a na ponovni poziv spomenute Komisije. Međutim, na sastanku Komisije saznali su da se nije riječ samo o konstatiranju stanja, nego i o ukidanju škole i preuzimanju inventara i prostorije Biskupske gimnazije te uopće o čitavoj zgradi sjemeništa.

U svezi s navedenim, biskup Bonefačić uputio je 15. studenoga 1946. predstavku Bakariću u kojoj ističe da vjeruje kako je namjera u svezi s Biskupskom gimnazijom u očitoj suprotnosti s Ustavom, u kojem se, kad se govori o slobodi razvitka vjere i crkve, izričito kaže: "Vjerske škole za spremanje svećenika slobodne su, a stoje pod općim nadzorom države." Napominje da ga posebno pogađa to što je navedna komisija došla s uputama, prema kojima će se preuzeti čitava zgrada i inventar Biskupskog sjemeništa jer se sjemeništa, prema Uredbi o đačkim domovima, smatraju konviktima. Međutim, biskup upozorava da se to uopće ne može primijeniti na sjemeništa Katoličke crkve jer je općepoznato što su sjemeništa i zašto služe te da Uredba nije naznačila da se ona i na sjemeništa odnosi pa je moguće da je to tumačenje pojedinih referenata, ali nikako naredbodavca. Biskup u nastavku prdstavke pita: „Kad bi se to s našim sjemeništem dogodilo, Gospodine Predsjedniče, bi li to bilo u skladu s našim Ustavom, gdje se govori, da je crkva slobodna u svojem razvijanju i po svojim unutarnjim zakonima, medju kojima je i onaj o sjemeništima jedan od najvažnijih? Bi li to odgovaralo tolikim izjavama našeg državnog prvaka maršala Tita, kao i tolikim Vašim izjavama, a napose onoj, koju ste, prema novinskim izvještajima, pred nekoliko dana o crkvi dali u svom govoru od 8. o. mj. u Zagrebu?"[16]

Sa sličnim problemom borili su se i franjevci provincije Presvetog Otkupitelja Split - Dobri, koji su prvu hrvatsku gimnaziju u Sinju bili prisiljeni preseliti u prostorije makarskog samostana, dok je Visoka bogoslovna škola u Makarskoj bila prisiljena radi pomanjkanja prostora i sredstava za život privremeno se smjestiti u Zagreb u Franjevački samostan u Vrbanićevoj 35. U svezi s navedenim, provincijal Petar Grabić uputio je 1. listopada 1946. pismo Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske u kojem moli pomoć.[17] No, umjesto traženoga, Provincija je u studenome iste godine došla do spoznaja da Oblasni NO u Splitu i NO u Sinju na temelju Uredbe ministra prosvjete od 17. rujna 1946. namjeravaju ukinuti franjevačke vjerske škole u Sinju i u Makarskoj. Provincijal Petar Grabić uputio je u svezi s navedenim 24. studenoga 1946. pismo Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske u kojem moli Komisiju da u Predsjedništvu vlade poradi da se navedena Uredba ne primjenjuje na vjerske škole u Sinju i Makarskoj, jer bi to bilo protivno Ustavu.[18]

Vlasti su odlučile ukinuti i Nadbiskupski konvikt u Požegi, na što je uprava Konvikta 7. listopada 1946. uputila molbu Ministarstvu prosvjete NR Hrvatske da se Konviktu dopusti nastavak rada. Međutim, navedeno ministarstvo je 18.

[16] HDA, KOVZ, kut. 128, 1650/46.

[17] HDA, KOVZ, kut. 128, 1440/46.

[18] HDA, KOVZ, kut. 128, 1649/46

studenoga 1946. donijelo odluku da se navedenoj molbi ne može udovoljiti i da se Nadbiskupski konvikt u Požegi ukida na temelju Uredbe o đačkim domovima za omladinu srednjih i stručnih škola od 17. rujna 1946. U obrazloženju odluke stoji: „Dosadašnji rezultati pokazuju, da organizaciono-praktični i metodičko-odgojni rad Nadbiskupskog konvikta u Slavonskoj Požegi nije u skladu sa čl. 2. Uredbe o djačkim domovima za omladinu srednjih i stručnih škola broj 10.005 od 17. rujna 1946., pa se zato donosi odluka o ukidanju spomenutoga internata." Ministarstvo je također odredilo da će Okružni NO Slavonski Brod odrediti komisiju od dva člana za preuzimanje imovine / zgrade, prostorija i inventara/ ukinutoga internata te je zatražilo od uprave Nadbiskupskoga konvikta da sa svoje strane imenuje dva člana, koji će izvršiti predaju inventarske imovine, koja dolazi u obzir. Također je zatraženo da uprava Nadbiskupskoga konvikta Okružnom NO u Slavonskom Brodu pošalje pismene prijedloge o visina(i) najamnine kako bi se moglo odmah pristupiti sklapanju najamnih odnosno uporabnih ugovora između Nadbiskupskoga konvikta i Prosvjetnog odjela Okružnog NO-a u Slavonskom Brodu.

Protiv navedene odluke Ministarstva prosvjete i njezina obrazloženja, podnijela je uprava Nadbiskupskoga konvikta u Požegi obrazložene prigovore Kontrolnoj komisiji NR Hrvatske, u kojima je naglasila da u spomenutom konviktu postoje sve materijalne i moralne pretpostavke za podržavanje jednoga naprednog i suvremenoga đačkoga doma u svakom pogledu.

U svezi s navedenim Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu uputio je 15. prosinca 1946. pismo Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske u kojem navodi sve spomenuto te konstatira da je odluka o ukidanju konvikta u Požegi za Katoličku crkvu nepravedna. Nadbiskupski duhovni stol moli predsjednika Komisije, Ritiga, da uloži svoj utjecaj, da se konvikt spasi od sigurne propasti tako da se odluka Ministarstva prosvjete, koja nije donesena na temelju stvarnih razloga, stavi izvan snage, a konviktu osigura u smislu postojećih propisa daljnji rad.[19]

Za zatvaranja vjerskih škola, osim navedene uredbe korištena je i Okružnica Ministarstva prosvjete NR Hrvatske od 1. studenoga 1946. kojom se zabranjuje privatno poučavanje učenika onim osobama, koje nisu iz aktivnih nastavničkih redova, ako za to nemaju odobrenje nadležnoga kotarskoga prosvjetnoga odsjeka. Na temelju navedene okružnice Kotarski NO u Supetru na Braču zabranio je rad srednjoj dominikanskoj vjerskoj školi u Bolu. Na primjedbu uprave škole da se na nju ne može odnositi navedena okružnica jer je riječ o vjerskoj školi, koja je prema Ustavu slobodna, Kotarski NO u Supetru odgovorio je 5. svibnja 1947., da u Bolu takva škola ne postoji jer "nadležne Vlasti nisu donijele riješenje o otvaranju takove škole u Bolu". Provincijal dominikanaca, Anđelko Fazinić, uputio je 13. lipnja 1947. predstavku Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske u kojoj ističe da je postupak KNO-a u Supetru neispravan i protuustavan jer bi priznanje prava opstojanja vjerskih zajednica i

[19] HDA, KOVZ, kut. 128, 1768/46.

davanje slobode njihovoj djelatnosti bilo iluzorno bez mogućnosti pripremanja svećenika za taj rad. Upozorava da je neispravno obrazloženje KNO-a u Supetru o nepostojanju navedene škole jer "nadležne Vlasti nisu donijele rješenje o otvaranju takove škole u Bolu", jer takva dozvola prema članu 25. Ustava FNRJ nije potrebna jer Ustav razlikuje vjerske škole od privatnih škola, koje trebaju navedenu dozvolu te se ne mogu na vjerske škole, koje su već dopuštene čl. 25. Ustava, primjenjivati odredbe za privatne škole, koje se prema članu 38. Ustava mogu dopustiti samo posebnim zakonom i spadaju pod kontrolu Ministarstva prosvjete. Na kraju Fazinić moli da Predsjedništvo Vlade NR Hrvatske donese deklaraciju o slobodi postojanja dominikanske srednje vjerske škole u Bolu te uputi niže vlasti da se pridržavaju članka 25. Ustava o slobodi vjerskih škola za pripremanje svećenika.[20]

S obzirom na navedene probleme, na problem vjerskih škola upozorili su i katolički biskupi u svojoj predstavci Predsjedništvu Vlade FNRJ, upućenoj sa sastanka u Ljubljani krajem srpnja 1947., u kojoj tvrde da se ne može govoriti o slobodi vjere tamo gdje se Crkvi oduzima mogućnost da se djelotvorno brine za svoj svećenički podmladak i da ga odgaja onako kako to odgovara njezinu duhu i njezinim načelima. Podsjećaju da su zabranjene ili ukinute i sve ostale stručne i srednje škole, kojima je upravljala Crkva i koje su predstavljale rezultat njezinih kulturnih napora tijekom stoljeća te da su zajedno sa sjemeništima, školama i odgojnim internatima Crkvi oduzeta i sva sirotišta. Biskupi su izrazili očekivanja da će vlada ozbiljno uzeti u razmatranje njihovu predstavku jer da se vjerska sloboda ne sastoji samo u slobodi kulta, nego u priznavanju svih onih atributa koji pripadaju duhovnom biću Crkve. Na kraju biskupi izražavaju nadu da će vlada u želji da pokaže iskreno približavanje između Crkve i države, pristupiti s dobrom voljom razmatranju njihovih prigovora te da će, budu li se u najskorije vrijeme ostvarile želje biskupa, iznesene u ovoj predstavci, to biti prvi znak za konačan sporazum izmedju Crkve i države, do kojega bi moralo doći u interesu domovine.[21]

Opoziv dozvole Nadbiskupskoj gimnaziji u Zagrebu za rad kao privatnoj školi s pravom javnosti

Bez obzira na prosvjede crkvenih vlasti, država je nastavila otežavati rad vjerskim školama. Tako je Ministarstvo prosvjete 20. lipnja 1948., dakle samo šest dana nakon spomenute Bakarićeve izjave, na sjednici Politbiroa CK KPH od 14. lipnja 1948. donijelo odluku kojom je ukinuta javna gimnazija koja je bila u sklopu Nadbiskupskoga sjemeništa na Šalati u Zagrebu. Tim povodom Ritig je uputio 2. srpnja 1948. pismo Bakariću u kojem izražava čuđenje i žaljenje zbog takve odluke, napominjući da je donesena bez njegova znanja, isti-

[20] HDA, KOVZ, kut. 130, 617/47.

[21] Predstavka katoličkih biskupa Jugoslavije Predsjedništvu Vlade FNRJ, od 29. srpnja 1947., HDA, Osobni fond mons. Svetozara Ritiga (dalje OF Ritig), kut. 7.

ćući da su navedenom odlukom porušene nade za smirenje u vjerskom životu naroda i da ponovno počinje uznemirenje duhova. Ritig izražava uvjerenje kako Bakarić nema veze s navedenom odlukom, ne znajući da je on njezinn inicijator, te moli Bakarića da izmijeni donesenu odluku ministra prosvjete, ističući da je prenaglo donesena i nije u skladu s duhom Ustava i zakona FNRJ i NR Hrvatske. Također napominje da se ne smije zaboraviti da Dječačko sjemenište na Šalati u Zagrebu nije isključivo zavod zagrebačke dijeceze, nego da je ono vlasništvo čitave zagrebačke crkvene pokrajine, tj. da je to sjemenište jednako đakovačko kao i zagrebačko i da je sagrađeno milijunskim prinosima i zakladama Đakovačke biskupije, kao i Zagrebačke nadbiskupije.[22]

U svezi s navedenim reagirao je i biskup Akšamović uputivši 6. srpnja 1948. žalbu Zemaljskoj kontrolnoj komisiji NR Hrvatske protiv rješenja o opozivu dozvole Nadbiskupskoj gimnaziji u Zagrebu za rad kao privatnoj školi s pravom javnosti. U žalbi ističe da razlozi i svrha izdane dozvole za rad gimnazije nisu promijenjeni te da nema razloga niti temelja za opoziv dozvole za rad Nadbiskupske klasične gimnazije s pravom javnosti. Protivi se i odredbi da se školski inventar gimnazije treba predati Komisiji, koju će imenovati Prosvjetni odjel GNO-a u Zagrebu te ističe da inventar, koji se nalazi u zgradi gimnazije, nije vlasništvo ove ustanove, nego je vlasništvo Dječačkoga sjemeništa, strogo vjerske ustanove, napominjući da je on, đakovački biskup, kao suvlasnik Dječačkoga sjemeništa iz dohodaka Đakovačke biskupije potrošio 500,000 Din. za nabavu toga inventara, dok je Zagrebačka nadbiskupija također potrošila veliku svotu razmjernu broju pitomaca svoje nadbiskupije, koji se odgajaju u tom sjemeništu. Biskup je na kraju izričito ustvrdio: „Nadbiskupija zagrebačka i Biskupija đakovačka ne mogu i ne će pristupiti likvidaciji Dječačkoga sjemeništa. Naučni rad u ovoj strogo vjerskoj ustanovi se imade zadržati i nastaviti, budući u protivnom slučaju biskupije ostaju bez svećeničkoga podmlatka, dakle bez svećenika a potom i bez bogoslužja." Također je upozorio da je riječ o strogo vjerskoj ustanovi i da o sudbini škole odlučuje isključivo poglavarstvo Katoličke crkve, odnosno Zagrebačke nadbiskupije i Đakovačke biskupije.[23]

Prostori Dječačkog sjemeništa na zagrebačkoj Šalati bili su još uvijek većim dijelom zaposjednuti i od vojske i drugih ustanova te je Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu u sporazumu s biskupom Akšamovićem uputio 25. kolovoza 1949. predstavku Predsjedništvu Vlade NR Hrvatske u kojoj traži povratak okupiranih prostorija u Dječačkom sjemeništu u Voćarskoj cesti br. 106 u Zagrebu i u njemu Interdijecezanske vjerske srednje škole za uzgoj svećeničkog podmlatka, jer su te prostorije prijeko potrebne za proširenje rada toga zavoda zbog nedostatka svećeničkoga kadra te se ne smije smanjivati broj polaznika vjerskih škola, kao i zbog toga što sjemenište mora primati polaznike i iz drugih biskupija i redova koje nemaju uvjeta za školovanje svećenika.[24]

[22] HDA, OF Ritig, kut. 6.

[23] HDA, KOVZ, kut. 131, 512/48.

[24] Nadbiskupski arhiv Zagreb (dalje NAZ), Fond Nadbiskupskoga duhovnoga stola (dalje NDS) br. 4037/1949.

Međutim, bez obzira na sve predstavke, načelnik Odjela za stambene poslove NO grada Zagreba, donio je 21. listopada 1952. rješenje kojim se sjemeništu uz već oduzete prostorije, oduzima još prostorija. Na žalbu Dječačkog sjemeništa Komisija za rješavanje žalbi u stambenim predmetima odgovorila je negativno. Dječačko sjemenište zatim je uputilo žalbu Vrhovnom sudu NR Hrvatske. U spor se umiješala i Komisija za vjerske poslove, tj. njezin predsjednik Ritig, koji je u svezi s tim razgovarao s predsjednikom GNO Zagreb, Većeslavom Holjevcem, te je zatražio od Komisije za rješavanje žalbi u stambenim predmetima pri NO grada Zagreba da ne pristupi izvršavanju svojega rješenja prije nego što izvijesti predsjednika Holjevca o predmetu. U pismu tajniku NO grada Zagreba, Zvonku Beškeru, Ritig ističe da je 1946. J. Broz-Tito odredio da se bez njegova osobnog odobrenja ne mogu oduzimati nove prostorije sjemeništa te da će on osobno o novonastalom stanju izvijestiti Broza sljedećih dana, prigodom puta u Beograd. O novonastalom stanju Broza je pismom u ime uprave sjemeništa obavijestio Josip Badalić.[25]

Obveza sjemeništarcima da moraju pohađati osmogodišnje školovanje u državnim školama

U međuvremenu su državne vlasti tražile da se djeca iz sjemeništa moraju podvrgnuti obvezi osmogodišnjeg školovanja u državnim školama. Pojedine mjesne vlasti u tu svrhu su vršile pritisak na roditelje sjemeništaraca da njihova djeca prijeđu u mjesne škole. Zbog toga je Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu 14. travnja 1949. uputio predstavku Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske u kojoj upuzorava da Kotarski NO-i sile roditelje da svoju djecu pozovu kući zbog toga da polaze mjesne sedmoljetke jer da će inače biti kažnjeni logorom i prisilnim radom.[26]

Interdijecezanska komisija za crkvene poslove u Zagrebu predstavkom od 5. listopada 1949. zatražila je od Vlade NR Hrvatske da se dopusti da učenici I. do III. razreda Interdijecezanske vjerske srednje škole ne moraju polaziti sedmoljetku te da se njihovi roditelji ne prisiljavaju prisilnim radom i velikim globama da svoju djecu ispisuju iz Interdijecezanske vjerske srednje škole i šalju u sedmoljetke. U obrazloženju tog zahtjeva istaknuto je, među inim, da učenici državne klasične škole u Zagrebu ne moraju polaziti sedmoljetke jer je smjer nastave i plan poduke sasvim drukčiji nego u sedmoljetkama te u skladu s tim i učenici Interdijecezanske vjerske srednje škole kao pripravnici vjerske škole za visoki teološki studij moraju završiti osam razreda srednje škole s klasičnim smjerom, planom i rasporedom, gdje se uči od prvoga razreda latinski, a od trećega grčki, pa se zato sa svršenom sedmoljetkom ne bi mogli pravilno upisivati bez velike štete u vjerske škole.[27]

---

[25] Ritigova pisma br. 671/53 i 301/53; Pismo J. Badalića Titu, od 9. 1. 1953.; Spis br. 1623/53, HDA, KOVZ, kut. 141.

[26] HDA, KOVZ, kut. 134, 578/49.

[27] NAZ, NDS, br. 4668-1949.

Posebni problemi oko prelaska sjemeništaraca u državne škole pojavili su se u dubrovačkom sjemeništu. Biskup Pavao Butorac uputio je 3. veljače 1950. predstavku ministru Ritigu u kojoj navodi da je rektor sjemeništa i vjerske dijecezanske škole Franjo Zec pozvan u Povjerenstvo za prosvjetu gdje mu je priopćeno da se u vjerskoj školi ne smiju držati dječaci koji nisu završili sedmoljetku te oni koji su iz drugih republika. Biskup je posebno zamolio Ritiga da dobije od ministarstva formalnu dozvolu za djelovanje škole i da zadrži djecu u školi sljedećih mjeseci do kraja školske godine, jer da bi za djecu bilo vrlo nezgodno i štetno prekinuti školovanje pred sam kraj školske godine.[28]

U svezi s odlukom da dubrovačko (i sva ostala) sjemenište napuste đaci iz drugih republika reagirao je Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski 28. veljače 1950. predstavkom Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske. U predstavci je navedeno da je Vrhbosanska nadbiskupija imala do kraja rata svoje dječačko sjemenište u Travniku, gdje se odgajao svećenički podmladak svjetovnoga svećenstva za sve tri bosansko-hercegovačke dijeceze. No, to je sjemenište konfiscirano, pa je Ordinarijat bio prisiljen svoje pitomce slati u druga biskupijska sjemeništa, izvan teritorija Bosne i Hercegovine, pa tako i u dubrovačko. Ordinarijat je u predstavci zamolio Komisiju da u nadležnih vlasti u Dubrovniku odnosno u Oblasnom odboru u Splitu intervenira da se učenici iz Vrhbosanske nadbiskupije 1. i 2. razreda mogu vratiti u dubrovačko sjemenište kako bi nastavili svoje školovanje.[29]

Predstavku Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske je 7. ožujka 1950. uputio i Nadbiskupski ordinarijat u Zadru u svezi sa zahtjevom mjesnih vlasti da polaznici prvih dvaju razreda napuste vjersku školu radi obveze pohađanja sedmoljetke. U predstavci je rečeno da je povjerenik prosvjete GNO-a Zadar pozvao direktora zadarske vjerske škole te mu priopćio da su svi građani FNRJ obvezni na sedmogodišnju školu te da škola mora raspustiti prvi i drugi razred, a treći može ostati do svršetka male mature. Zatražio je da mu idući dan pošalju đake na saslušanje, nakon čega će biti smješteni u državni internat. Generalni vikar Mato Garković zatražio je odgodu dok se on ne požali Oblasnom NO-u Split, ali mu odgoda nije odobrena. Ordinarijat ipak nije pustio đake dok se ne provede žalbeni postupak. Na kraju predstavke zatraženo je od Komisije da se obveza sedmogodišnjeg školovanja ne odnosi na učenike koji stalno borave u mjestima bez sedmoljetke, jer bi inače morali prekinuti školovanje.[30]

Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski izvijestio je pismom 3. travnja 1950. Komisiju za vjerske poslove NR Hrvatske da su od Komisije dobili obavijest da je Bakarić obećao povoljno rješenje njihova zahtjeva. Međutim, Udruženje katoličkih svećenika za BiH dobilo je rješenje koje ne dopušta njihovim učenicima I. i II. razreda da završe tekuću školsku godinu u Dubrovniku. Rješenje

[28] HDA, KOVZ, kut. 136, 451/50.

[29] HDA, KOVZ, kut. 136, 787/50. Predstavku je potpisao generalni provikar Marko Alaupović.

[30] HDA, KOVZ, kut. 136, 863/50. Predstavku je potpisao generalni vikar Mate Garković.

je temeljeno na pretpostavci da u Bosni i Hercegovini postoji obaveza sedmogodišnjeg školovanja iako ta obveza još ne postoji, budući da u BiH ima tek nekoliko sedmoljetki te da su svi njihovi đaci, o kojima je riječ, sa sela, gdje nema sedmoljetki, nego su još uvijek samo osnovne škole. Ordinarijat je predložio da se pitanje obveze pohađanja sedmoljetke riješi tako da učenici iz BiH u samom Dubrovniku pohađaju sedmoljetku, ako ne može drukčije.[31]

Na navedeno pismo Komisija je odgovorila Vrhbosanskom ordinarijatu pismom od 15. svibnja 1950. u kojem izvješćuje da je od Predsjedništva Vlade NRH dobila odgovor da s obzirom na to da postoji zakonska obveza sedmogodišnjeg školovanja, vlada nije ovlaštena odobravati stupanje u sjemenište ni u slučaju kad nema sedmoljetke u mjestu stanovanja učenika jer bi đaci isto kao što mogu ići u sjemenište izvan svoga mjesta stanovanja, mogli ići u sedmoljetku u najbliže mjesto u kojem postoji sedmoljetka. Vlada je također dala na znanje da navedeni problem može riješiti samo vlada i Ministarstvo prosvjete NR BiH, koji bi jedini mogli izdati dozvolu učenicima koji nisu sedmogodišnje školovanje, da mogu pohađati sjemenište.[32]

Srednju vjersku školu u Bolu odlukom mjesnih vlasti morali su napustiti svi učenici rođeni izvan Dalmacije i oni koji nisu zaršili sedmoljetku. Tim povodom je 24. veljače 1950. provincijal dominikanaca Anđelko Faznić uputio predstavku Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske. U predstavci navodi da im je naređeno da u roku od 10 dana moraju napustiti školu svi učenici rođeni izvan Dalmacije, te svi učenici I. i II. razreda koji nisu zaršili sedmoljetku bez obzira ima li u njihovom mjestu ili njegovoj blizini sedmoljetka. Upozorio je da navedeni zahtjevi, kao i zahtjev da ne smiju polaziti vjersku školu u Bolu učenici iz drugih republika, teško pogađaju njihovu vjersku školu jer je ona škola jedne vjerske zajednice, Dominikanske provincije, čije se juridično područje proteže na čitav državni teritorij, jer postoji samo jedna Dominikanska provincija za čitavu državu.[33]

Crkvene vlasti uskoro su saznale za namjeru vlasti da se učenici iz vjerskih škola, ako nisu završili državnu osnovnu školu, neće moći upisati na Bogoslovni fakultet. Na to je reagirala Interdijecezenska komisija za crkvene poslove koja 5. listopada 1949. u pismu Predsjedništvu Vlade NR Hrvatske piše: "Kad se svršenim učenicima Interdiecezanske vjerske srednje škole u Zagrebu, ne bi dopuštao upis u Rimokatolički bogoslovski fakultet u Zagrebu, to bi značilo likvidaciju toga fakulteta, jer je glavni priliv studenata u tom fakultetu baš iz Interdiecezanske vjerske srednje škole, koja zbog toga i postoji."[34]

U svezi s navedenim je i Poslovni odbor Biskupske konferencije uputio pismo Predsjedništvu Vlade NR Hrvatske 5. kolovoza 1951., u kojem moli da se:

"1. dopusti svršenim maturantima vjerskih srednjih škola, da se mogu upi-

[31] HDA, KOVZ, kut. 137, 2053/50., Pismo je potpisao generalni provikar Marko Alaupović.

[32] HDA, KOVZ, kut. 137, 2053/50.

[33] HDA, KOVZ, kut. 136, 723/50.

[34] NAZ, NDS, br. 4666-1949.

sivati kao redoviti slušači na Bogoslovski fakultet u Zagrebu, jer je u protivnom slučaju indirektno ukinut sam Bogoslovski fakultet, kad se nebi mogli upisivati na njemu oni svršeni maturanti vjerskih srednjih škola, koji su se baš školovali za taj visoki bogoslovski studij...

2. budući da su vjerske srednje škole potpuno klasične gimnazije stoga se moli, da se učenici, koji se upišu u te škole, ne moraju polaziti ni šestoljetke ni sedmo ni osmoljetke, kako to ne moraju ni učenici državne klasične gimnazije,

3. da im se dopusti upisati na Filozofski fakultet onim svršenim učenicima, vjerskih srednjih škola, koji se kane kvalificirati za profesore na vjerskim srednjim školama da im ne ponestane kvalificiranoga profesorskoga kadra".[35]

U svezi s navedenom problematikom ministar Ritig je 18. kolovoza 1951. uputio pismo dekanu Bogoslovnog fakulteta i crkvenom nadzorniku Interdijecezanske vjerske škole u Zagrebu odgovarajući na predstavku sa zborovanja izaslanika vjerskih gimnazija i škola, te Dekanata Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu održanog 30. i 31. srpnja u Zagrebu. Ritig je izvijestio da je o navedenom razgovarao s Bakarićem koji se složio sa stajalištem ministra Žanka kako prema sveučilišnome državnom zakonu nikako ne mogu biti apsolventi vjerskih škola i gimnazija upisani kao redoviti, pa ni izvanredni slušatelji Bogoslovnoga fakulteta u Zagrebu, koji je integralni dio državnoga sveučilišta jer zakon jasno propisuje polaganje maturalnoga ispita na državnim školama za polazak sveučilišta. Ritig ističe da se Bogoslovni fakultet i njegovi dekani nisu striktno držali zakonskih propisa te da je zbog toga došlo do "protunarodnih i protudržavnih djela u Bogoslovskom sjemeništu i Fakultetu u Zagrebu".[36] Naime, te je godine vođen sudski proces protiv bogoslova Zagrebačke bogoslovije u Zagrebu zbog širenja navodne neprijateljske promidžbe.

U svezi s navedenom problematikom vođeni su 17. listopada 1951. u Zagrebu razgovori između Bakarića, Žanka i Ritiga s jedne strane te biskupa Akšamovića i dekana Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu Vilima Keilbacha s druge strane. Razgovori nisu donijeli povoljno rješenje Crkvi te je 3. studenoga 1951. doneseno rješenje u obliku "Uputstava" Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu NRH iz kojeg proizlazi da se apsolventima vjerskih srednjih škola ne priznaje pravo upisa na fakultete, pa tako ni na bogoslovne.

Tim povodom je Poslovni odbor Biskupskih konferencija 17. studenoga 1951. uputio pismo Savjetu za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske u kojem navodi da se tijekom spomenutih pregovora pokazalo da ima znatnog razilaženja u shvaćanju odnosno tumačenju pojedinih članaka Ustava FNRJ i Ustava NRH, što sprječava donošenje konačnog rješenja s obzirom na sve vjerske srednje škole u državi. Istaknuto je da posebni razlozi nalažu da se žurno uredi status Interdijecezanske vjerske srednje škole u Zagrebu, koja je kao Nadbiskupska klasična gimnazija imala pravo javnosti u staroj Jugoslaviji,

[35] HDA, OF Ritig, kut. 4.

[36] HDA, KOVZ, kut. 138, 5869/51

a kojoj je rješenjem Ministarstva prosvjete NRH od 20. lipnja 1948. opozvana dozvola za rad kao privatnoj gimnaziji s pravom javnosti. Upozoreno je da bez prava javnosti Interdijecezanska vjerska srednja škola gubi svoj smisao, tako da je "čin ukinuća njezinog prava javnosti za nju istovjetan sa smrtnim udarcem" jer ako apsolventi te škole nemaju uvjete za upis na Bogoslovni fakultet i ako se oni ubuduće neće moći upisati na fakultet ni kao "stalni slušači-hospitanti", onda bi Zagrebačka nadbiskupija morala većinu svojih pitomaca poslati u pokrajinska bogoslovska učilišta čisto crkvenog karaktera što bi bio financijski nepotreban i nemoguć teret. Biskupi su u predstavci dobro predvidjeli da je riječ o nekoj vrsti neizravnog, postupnog ukidanja Bogoslovnoga fakulteta u Zagrebu.[37]

U svezi sa navedenim problemima vjerskih škola, Ritig u pismu Bakariću od 18. prosinca 1951. traži da se osigura opstanak vjerskih škola za svećenički podmladak, ističući da bez obzira što je crkva odvojena od države, država treba osigurati crkvi mogućnost pripravljanja vjerskih službenika.[38]

Međutim, nedugo nakon toga Katolička crkva bila je šokirana novim udarom na vjerske škole. Naime, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske donio je 31. siječnja 1952. okružnicu po kojoj učenici do svoje 15. godine mogu polaziti samo državne škole. Predstavnici Interdijecezanske vjerske srednje škole u Zagrebu usmeno su informirani 7. veljače 1952. na Savjetu NO grada Zagreba da su učenici te škole dužni upisati se već od 1. veljače 1952. u državne škole i da ih moraju pohađati. Zagrebački, đakovački i senjski biskupi, kao vlasnici Interdijecezanske vjerske srednje škole u Zagrebu, nakon priopćenja im o tom predmetu, razmotrili su taj poziv i zahtjev Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu NO grada Zagreba, te mu priopćili predstavkom od 11. veljače 1952. da je prema Ustavu građanima zajamčena sloboda savjesti i sloboda vjere, da je crkva odvojena od države, da su vjerske zajednice, čije se učenje ne protivi Ustavu, slobodne u svojim vjerskim poslovima i vršenju vjerskih obreda, da su vjerske škole za pripremu svećenika slobodne i stoje pod općim nadzorom države, da je zabranjena zlouporaba crkve i vjere u političke svrhe i postojanje političkih organizacija na vjerskom temelju te da država može materijalno pomagati vjerskim zajednicama. Biskupi ističu da o tome nema sumnje da je priprema svećeničkog podmlatka vjerski posao te da vjerske škole stoje pod općim nadzorom države i ništa više, pa da prema tome ne može naknadni Zakon o narodnim školama preinačivati pojedine članke Ustava kao temeljnog zakona, nego može samo donijeti odredbe u sklopu Ustava.

Biskupi u nastavku navode da Interdijecezanska vjerska škola postoji od 1948., kada je osnovana sa znanjem i odobrenjem Bakarića te Ministarstva prosvjete na konferenciji održanoj 20. kolovoza 1948., između ministra Ivana Babića, đakovačkoga biskupa Akšamovića, senjskog biskupa Burića te ministra Ritiga. Također tvrde da se učenici Interdijecezanske vjerske srednje škole

[37] HDA, KOVZ, kut. 138, 8267/51., U ime Poslovnog odbora pismo su potpisali nadbiskup Josip Ujčić i biskupi Viktor Burić, Franjo Salis-Seewis i Antun Akšamović.

[38] HDA, KOVZ, Kut. 138.

odgajaju u narodnom duhu i poštovanju državnih vlasti, što se vidi i iz toga da se u svakoj učionici nalazi na vidnom mjestu Brozova slika, da učenici sudjeluju u javnim radovima na gradskom teritoriju, da učenicima predaju tjelovježbu i predvojničku izobrazbu državni namještenici, da se u školi predaje „narodno-oslobodilačka književnost i povijest narodno-oslobodilačke borbe" te da se na nižem tečajnom ispitu i ispitu zrelosti od „3 listića iz hrvatskoga jedan je iz narodno-oslobodilačke književnosti, a iz povijesti jedan je iz narodno-oslobodilačke borbe".

Na kraju biskupi ističu da zbog svih navedenih razloga, kao vlasnici Interdijecezanske vjerske srednje škole, ne smatraju tu školu uopće vezanom uz Zakon o narodnim školama te mole naslov da to prihvati.[39]

Slično je bilo i u drugim vjerskim školama, pa tako i zadarski biskup Garković 10. veljače 1952. upućuje predstavku Predsjedništvu vlade, Savjetu za prosvjetu i kulturu i Komisiji za vjerske poslove NRH u kojoj izvješćuje da je 8. veljače u vjersku srednju školu u Zadru došla komisija predstavnika Savjeta za prosvjetu i kulturu GNO-a u Zadru i zatražila na temelju dopisa Savjeta za prosvjetu i kulturu Vlade NRH da se odmah raspusti škola i da se učenici moraju upisati u sedmoljetku ili u gimnaziju u gradu. I to ne samo oni koji nisu još navršili 15 godina života, nego i svi stariji jer da ne može postojati vjerska srednja škola u Zadru koju nije država priznala. Biskup pita kamo sada s učenicima vjerske srednje škole kad u gradu Zadru nema druge klasične gimnazije, jer bi njihovo vraćanje u osmoljetku, značilo "u njima ubiti svaku volju za daljnji rad".[40]

Na zamolbu nekih biskupa ministar prosvjete, Miloš Žanko, uputio je u veljači 1952. okružnicu gradskim i kotarskim NO-ima, kojom objašnjava kako postupati u provedbi odluke da polaznici vjerskih škola moraju završiti državnu osnovnu školu do navršenih 15 godina starosti. U okružnici se navodi da se školski obveznici koji se nalaze u sjemeništima odnosno vjerskim školama za pripremu svećenika podvrgavaju obvezi osmogodišnjeg školovanja u državnim školama i da su tu obvezu dužni izvršiti samo u državnim školama. Zatim je naglašeno da se ta obveza ne može ispuniti polaganjem privatnih ispita, već samo redovitim pohađanjem državnih škola. U svezi s tim stavljeno je u dužnost prosvjetnim tijelima narodnih odbora da sastave popis školskih obveznika u sjemeništima odnosno u bilo kojoj vrsti vjerske škole i da se svi oni koji podliježu obvezi osmogodišnjeg školovanja, a nisu je izvršili, pozovu da pod prijetnjom zakonskih posljedica počnu pohađanti odgovarajuće razrede državnih škola. Na temelju toga narodni odbori su trebali postaviti zahtjev roditeljima i rukovodiocima vjerskih škola da školski obveznici koji se nalaze u sjemeništu ili nekoj vjerskoj školi moraju redovito pohađati državne škole do svršetka osmogodišnje škole, a najkasnije do navršenih 15 godina starosti. Istaknuto je da prosvjetna tijela postavljaju zahtjev za pohađanje škole, a ne

[39] NAZ, NDS, br. 1971/1952.

[40] HDA, KOVZ, kut. 139, 1312/52.

postavljaju zahtjev za napuštanje sjemeništa, a o tome hoće li djeca napustiti sjemenište, odluka je prepuštena njihovim roditeljima.[41]

Pomoćni biskup zagrebački, Franjo Salis-Seevis, u svezi s odlukom vlasti da polaznici vjerskih škola moraju završiti državnu osnovnu školu, uputio je okružnicu u kojoj napominje da u Dječačkom sjemeništu neće biti nižih razreda gimnazije, tj. neće biti tri prva razreda, a kasnije četiri razreda.[42]

Na sve događaje oko vjerskih škola reagirali su i biskupi predstavkom predsjedniku Brozu upućenom s Biskupskih konferencija održanih u Zagrebu od 23. do 26. rujna 1952. Biskupi u predstavci ističu da je riječ o likvidaciji katoličkih škola na području FNRJ.

"Čitav niz klasičnih gimnazija i realki, viših škola, srednjih škola, tehničkih i osnovnih škola i dječjih vrtića, zatvoreni su, a zgrade zaplijenjene pravim vlasnicima.

Crkvena prava se poštuju samo u tzv. vjerskim školama - tj. školama za izobrazbu svećenstva. Na žalost i te su škole izložene mnogim ograničenjima i zabranama, da je jasno da se samo trenutno podnose i to kao nužno zlo. Samo ćemo spomenuti da ove škole nisu javno priznate, iako im je osoblje visoko kvalificirano, a onima koji je pohađaju odriče se pravo na povlastice koje uobičajeno imaju učenici u javnim školama (smanjena cijena putničkim kartama, kraće služenje vojnog roka itd.)".[43]

O statusu Rimokatoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu

Rimokatolički bogoslovni fakultet u Zagrebu bio je u sastavu Sveučilišta u Zagrebu sve do 29. siječnja 1952., kada je Vlada NR Hrvatske odnosno njezin predsjednik Bakarić donio rješene kojim se on ukida, tj. prestaje biti u sastavu Sveučilišta u Zagrebu (isto je učinjeno i s Bogoslovnim fakultetom u Ljubljani, kao i Pravoslavnim bogoslovnim fakultetom u Beogradu).[44] Odmah nakon primitka rješenja dekan Rimokatoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, Vilim Keilbach, u svezi s tim šalje predstavke Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske i Savjetu za prosvjetu, nauku i kulturu – Odboru za visoke škole i naučne ustanove Zagreb. U predstavci Savjetu za prosvjetu ističe da su odmah nakon odluke o ukidanju fakulteta dostavljena dekanatu i rješenja o otkazu službe svim profesorima i nastavnicima Bogoslovskog fakulteta. Izvješćuje i da je na sjednici Fakultetskog vijeća, održanoj dana 1. veljače 1952., nakon što je čitava stvar razmotrena, zaključeno jednoglasno slijedeće:

[41] Prijepis okružnice ministra Žanka od 19. veljače 1952., koji član Komisije za vjerske poslove Roko Rogošić šalje nekim Biskupskim ordinarijatima, 22. veljače 1952., HDA, KOVZ, kut. 139.

[42] *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije* , br. 5, 1952.

[43] Spis "Katolički kler u emigraciji", HDA, KOVZ, kut. 341.

[44] Prijepis rješenja o ukidanju Rimokatoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ovjeren 1.II. 1952., HDA, KOVZ, kut. 139.

"I. da se rješenje o ukidanju Rkt. bogoslovskog fakulteta u Zagrebu od 29. I. 1952. br. 1268/52. vrati Odboru za visoke škole i naučne ustanove s razloga, jer se iz cijeloga rješenja ne vidi, tko je zapravo donio to rješenje, da li predsjednik vlade, čije je ime naznačeno ispod rješenja, ili možda i sama vlada NRH, jer se u uvod rješenja uvukla neka pogreška.

II. da se isto tako povrate Odboru za visoke škole i naučne ustanove sva rješenja o otkazu službe profesorima i nastavnicima s razloga, jer se u većini tih rješenja ne vidi, tko je učinio te ispravke i po čijem ovlašćenju, dok se preostala rješenja o otkazu službe pozivaju na rješenje vlade br. 1268/52., a samo to rješenje br. 1268/52. nije ovamo priopćeno u vjerodostojnom obliku zbog pogreške, spomenute pod I.

Zbog ovih formalnih nedostataka s jedne strane, i jer se radi o vrlo važnom aktu za samu ustanovu Rkt. bogoslovskog fakulteta u Zagrebu kao i o važnim ispravama za službovne odnose i prava pojedinih službenika s druge strane, fakultetsko je vijeće jednoglasno zaključilo, da dostavu tih rješenja o ukidanju Rkt. bogoslovskog fakulteta i o otkazima službe u tom obliku ne može primiti."[45]

Još prije navedenih predstavki mons. Ritig je u svezi s pitanjem Bogoslovnog fakulteta pisao Bakariću:

"Ne mogu pregorjeti svoju pečal, što su donijete oštre mjere o bogoslovskim fakultetima i vjerskoj obuci, a da nije o tim pitanjima raspravljalo naše Predsjedništvo Vlade N.R.H. za vjerska pitanja. Čini mi se da je posljednjim rješenjima pogoršana crkveno-politička situacija, a dosadašnjim našim radom iako nismo imali rezultata, s kojima smo bili zadovoljni, ipak smo među našim hrvatskim biskupima i svećenicima, pa i redovnicima pribrali velik broj naših prijatelja, koji će se s posljednjim događajima osjećati teško pogođenima i naša će Komisija ostati poražena od one nekolicine nepomirljivih elemenata".[46]

Nekoliko dana poslije mons. Ritig je u svezi s navedenim uputio pismo i J. Brozu-Titu, u kojem ističe da su najširi krugovi navedeni čin shvatili kao neprijateljski čin protiv Katoličke crkve. Zatim ga podsjeća na njegove riječi da se pitanje Crkve neće rješavati dekretima, te piše: "Današnje ukidanje zagrebačkoga Bogoslovskoga fakulteta i fakultativne vjerske obuke u nižim državnim školama je očita protivština Vašem političkom stilu, ono ne vodi normalizaciji naših unutrašnjih prilika, ne može doprinijeti ničem pozitivnom. Dekret je ozgora, a ne traženje sporazuma. Ja sam uvjeren, poštovane druže Maršale, da će Vaš pravorijek biti pozitivan."[47]

---

[45] HDA, KOVZ, kut. 139, bez broja, a iza broja 3770/52. i HDA, KOVZ, kut. 139, 1147/52.

[46] Pismo mons. Ritiga Bakariću, od 31. siječnja 1952., HDA, OF Ritig, kut. 4.

[47] Pismo mons. Ritiga Brozu, od 7. veljače 1952., HDA, OF Ritig, kut. 4.

U povodu izbacivanja Bogoslovnog fakulteta iz sastava Zagrebačkog sveučilišta, u Beograd je otišla delegacija Biskupske konferencije i Bogoslovnog fakulteta, i predala nadležnim vlastima predstavku.[48]

U svezi s ukidanjem bogoslovnih fakulteta, Broz je na pitanje američkih novinara u ožujku 1952. odgovorio: "Naš Ustav nam ne daje pravo da se ti fakulteti izdržavaju državnim budžetom, jer je crkva odvojena od države."[49] A nekoliko dana poslije J. Broz-Tito je na istu temu delegaciji I. kongresa Saveza studenata Jugoslavije rekao: "Mi smo ranije pomagali te fakultete, iako to nije bilo u skladu s Ustavom. Mi smo to činili zbog toga, što smo htjeli srediti odnose s crkvom, da je iz inozemstva ne iskorištavaju protiv nas."[50]

Bez obzira na sve teškoće Predsjedništvo Biskupskih konferencija obavijestilo je 23. travnja 1952. Predsjedništvo Vlade NR Hrvatske i Vladu FNRJ da će Rimokatolički bogoslovni fakultet u Zagrebu nastaviti s radom kao interdijecezanska vjerska ustanova svih hrvatskih biskupija, kao i ostalih biskupija izvan Slovenije na teritoriju FNRJ. Dalje moli vladu da se urede sva pitanja koja nastaju u vezi s povratkom fakulteta pod isključivu upravu Crkve, te da se iz godišnjeg proračuna osigura državna subvencija i dopusti prikupljanje doprinosa od vjernika za potrebe fakulteta, te na neki način prizna položaj studenata u smislu odgode vojske prema studentskom roku.[51]

Dekan Bogoslovnog fakulteta, Vilim Keilbach, uputio je 27. kolovoza 1952. pismo Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske, u kojem podsjeća da vlada još uvijek nije odgovorila na pismo Predsjedništva Biskupskih konferencija u svezi s nastavkom rada fakulteta, i molbe da se dodijeli fakultetu primjerena redovita godišnja subvencija kao i da se općenito uredi pitanje pravnog položaja fakulteta. Dekan u pismu upozorava da još nije riješeno pitanje uzdržavanja fakulteta i da se približava vrijeme upisa u novi semestar, a nije uređeno pitanje pravnog položaja fakulteta. Također napominje da studenti tih dana još uvijek dobivaju pozive za odsluženje vojnog roka, dodajući da:

„Prijeti pogibelj, da će na taj način slušači svih godina biti pozvani u vojsku, tako da bi fakultet iduće školske godine ostao bez slušača. Razumije se, da će trebati novim aktom ishoditi od Ministarstva narodne obrane mogućnost odgode vojske. Ali to će se moći činiti tek na temelju odgovora Predsjedništva Vlade NRH na spomenuti dopis Predsjedništva Biskupskih konferencija.

Napominjem, da je u Beogradu Pretsedništvo vlade NR Srbije aktom Kab. I br. 9478 od 11. VIII. 1952. odobrilo odluku Sv. Arhijerejskog Sabora o osnivanju Bogoslovskog fakulteta Srpske pravoslavne crkve. - Koliko sam obavije-

---

48 Radmila RADIĆ, *Država i verske zajednice 1945. – 1970.*, Beograd 2002 , knj. I., 224.

49 *Vjesnik* (Zagreb), 13. ožujka 1952., 1.

50 *Vjesnik* (Zagreb), 16. ožujka 1952., 1.

51 Pismo Predsjedništva Biskupskih konferencija Predsjedništvu Vlade NR Hrvatske, br. 7/BK, od 23. travnja 1952., HDA, KOVZ, kut. 140.; Pismo Predsjedništva Biskupskih konferencija Predsjedništvu Vlade FNRJ, preko Savezne komisije za vjerske poslove, od 23. travnja 1952., HDA, OF Ritig, kut. 7.

šten, i u Ljubljani su završeni pregovori u pogledu subvencije, koju će davati NR Slovenije tamošnjem Teološkom fakultetu.

Molim visoki Naslov, da izvoli požuriti odgovor Predsjedništva Vlade NRH u gornjem predmetu te poraditi na tom, da se ne bi pozivali slušači našega fakulteta u vojsku, dok je u rješavanju pitanje o mogućnosti odgode."[52]

Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu tek je 30. studenog 1952. uputio dopis u svezi s navedenim pismom, u kojem samo daje do znanja da je primio na znanje odluku Biskupskih konferencija, ali ne daje odgovor ni na jedno pitanje iz pisma.[53]

Ni nakon svih molbi, zbog posebno zategnutih odnosa između Katoličke crkve i države u to vrijeme (prekid odnosa Jugoslavije s Vatikanom), stanje se za Rimokatolički bogoslovni fakultet u Zagrebu nije bitnije poboljšalo, a fakultet je ostao izvan sastava Sveučilišta u Zagrebu cijelo vrijeme komunističke vladavine.

Osim što je fakultet izbačen iz sastava Sveučilišta, vlasti nisu priznavale ni doktorske titule stečene na tom fakultetu. Naime, prigodom donošenja "Uredbe o naučnim oblastima iz kojih se dodijeljuje stepen doktora nauka", objavljene u *Službenom listu* br. 36-VI iz 1949. izostavljen je iz popisa disciplina doktorat bogoslovnih znanosti. U svezi s tim, 13. siječnja 1951. dekan Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, Đuro Gračanin, uputio je predstavku Ministarstvu za nauku i kulturu NR Hrvatske u kojoj ističe da se nadao da je taj propust nehotičan, no kad su dobili potvrdu od Komiteta za naučne ustanove, sveučilište i visoke škole podnijeli su pisanu predstavku, na koju nisu dobili odgovor. U predstavci dekan ističe da su titule doktora stečene na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu bile priznavane "i od onih režima u prošlosti, koji su daleko manje imali smisla za nauku, pa bi stoga prepriječivanje sticanje stepena doktora bogoslovskih nauka od strane narodnih vlasti neobično bolno odjeknulo kod svih iskrenih prijatelja razumijevanja i suradnje između njih i ovog visokog naučnog tijela".[54]

U svezi s navedenim, ministar Ritig uputio je 8. veljače 1951. ministru Milošu Žanku pismo u kojem ističe da je molba dekana Gračanina zaista opravdana ističući da se to odnosi ne samo na doktorske titule Katoličkoga bogoslovnoga, fakulteta nego i Pravoslavnoga fakulteta u Beogradu i Visoke šerijatske škole u Sarajevu, jer ako bi se snizila razina vjerske obrazovanosti u najvišim vjerskim učilištima, stradala bi obrazovanost u tim školama. Ritig ističe da je Komisija za vjerske poslove mišljenja da je u interesu ugleda države i znanosti "prijeko potrebno prastaro pravo najstarijeg naučnog zavoda u našoj zemlji na podijeljivanje doktorata sačuvati".[55]

---

52 HDA, KOVZ, kut. 140.

53 HDA, KOVZ, kut. 141.

54 HDA, KOVZ, kut. 137, 325/51.

55 HDA, KOVZ, kut. 137, 325/51.

Problem odgode odsluženja vojnoga roka polaznicima vjerskih škola

Polaznici vjerskih škola bili su, kao i polaznici drugih škola, obvezni služiti vojni rok. Na odsluženju vojnoga roka nailazili su na razne oblike šikaniranja zbog svoga poziva. Međutim, iako su bili ravnopravni s polaznicima drugih škola u obvezama, to nisu bili i u pravima. Tako Rektorat Viskoke bogoslovne škole u Splitu u predstavci od 21. ožujka 1949. upućenoj Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske izvješćuje da su polaznici njihove škole uživali na osnovi Zakona o vojnoj obvezi državljana FNRJ i Pravilnika za izvršenje istoga zakona odgodu službe u stalnom kadru Jugoslavenske armije do završetka svog školovanja. Međutim, tih dana bili su pozvani na nadležni Vojni odsjek pojedini polaznici škole, kojima je bila svojedobno dana spomenuta odgoda te im je priopćeno da trebaju vratiti rješenja, jer njihovu školu nije Ministarstvo prosvjete priznalo. Rektorat je tražio objašnjenja u Vojnom okrugu u Splitu gdje mu je priopćeno da je Vojni okrug na svoje pitanje postavljeno Ministarstvu prosvjete: je li sjemenište u Splitu priznato, primio negativan odgovor i da je prema tom odgovoru naredio vojnim odsjecima da povuku odgode. Nakon objašnjenja Rektorata, Vojni okrug privremeno je zaustavio oduzimanje odluka o odgodi službe u stalnom kadru armije s primjedbom da će zatražiti upute od Ministarstva prosvjete. U predstavci je Rektorat zamolio Komisiju za vjerske poslove da sa svoje strane istakne Ministarstvu prosvjete da su njihovi zahtjevi osnovani na zakonu i da su im ranije uvijek priznavana prava.[56]

Predstavku je, u svezi s navedenim problemom, 26. ožujka 1949. uputio istoj komisiji biskup Pušić tražeći od Ritiga da se žurno zauzme da se bogoslovima prizna pravo pogodnosti u odsluženju vojnog roka, kao i drugim studentima.[57]

U svezi s navedenim problemom vlastima su se obraćali i rektorati drugih vjerkih škola u Hrvatskoj. Interdijecezanska komisija za crkvene poslove predala je kolektivnu molbu za sve katoličke vjerske škole 5. listopada 1949. Predsjedništvu Vlade NR Hrvatske i to na ruke ministra Krajačića. U predstavci od 21. studenoga 1949. biskup Akšamović podsjeća Komisiju za vjerske poslove NR Hrvatske na navedenu molbu te ističe da mu se čini, da navedena molba nije riješena te moli Komisiju da posreduje u nadležnim državnim vlastima da se donese rješenje u svezi s navedenom molbom u smislu da se zakonskim pogodnostima mogu koristiti i đaci visokih vjerskih škola, koje su u rangu fakulteta. Navedene su sljedeće škole: Franjevačka visoka bogoslovija u Makarskoj, Franjevačka teologija u Sarajevu, Franjevačka teologija u Mostaru, Biskupsko bogoslovno sjemenište u Mariboru, Centralno bogoslovno sjemenište u Splitu, Biskupska bogoslovna visoka škola u Đakovu, Biskupska bogoslovna visoka škola u Senju, Dominikansko-teološko učilište u Dubrovniku i Vrhbosanska filozofska teološka visoka škola u Sarajevu.[58]

---

[56] HDA, KOVZ, kut. 133, 453/49.

[57] HDA, KOVZ, kut. 133, 453/49.

[58] HDA, KOVZ, kut 134, 2030/49.

Državne vlasti su ostale pri svom stajalištu pa je Poslovni odbor Biskupskih konferencija 5. kolovoza 1951. uputio pismo Generalnom štabu Jugoslavenske armije u Beogradu u kojem moli da đačku povlasticu i odgodu služenja vojnog roka do svršenog studiranja primijeni i na učenike katoličkih vjerskih srednjih škola i visokih teoloških učilišta zbog sljedećih razloga:

"1. Vjerske su katoličke srednje škole i visoka teološka učilišta registrirana kod naših narodnih prosvjetnih vlasti kao dopuštene škole za uzgoj svećenika po Ustavu FNRJ čl. 25.

2. Vjerske srednje škole imadu osim pučke škole još 8 razreda klasične gimnazije, koja je po učenju posvuda izjednačena sa državnim klasičnim gimnazijama, a visoke teološke škole povrh toga još imadu 5 do 6 godina teološkog studija.

3. Učenici vjerskih srednjih škola i visokih teoloških učilišta imali su i u bivšoj Jugoslaviji djačku povlasticu i dogodu služenja vojnog roka sve do završenog svoga studija."

Navedeno su tražili i zbog jednake državne pravednosti prema svim građanima, zbog nacionalnih i pedagoških razloga, tj. da se ti učenici "koji jednako uče predvojničku obuku, te se uzgajaju u državotvornom duhu kao i učenici državnih škola, ne osjećaju zapostavljenima od strane toga Naslova pred zakonom o odgodi vojnoga roka".[59]

Komisija za vjerske poslove NR Hrvatske, u svezi s navedenim predmetom, poslala je 22. rujna 1951. Poslovnom odboru Biskupskih konferencija dopis u kojem izvješćuje da je od vojnih vlasti dobila 12. rujna 1951. obavijest da će se odgoditi služba u stalnome vojnom kadru studentima Bogoslovnoga fakulteta u Zagrebu, a da će se učenicima srednjih i njima ravnih škola rođenih 1931. godine iznimno od odredaba Pravilnika odgoditi vojna služba do svršetka školovanja ako to zatraže prilikom regrutiranja ili se obrate molbama vojno-teritorijalnim tijelima, kako je to činjeno ranijim godištima te da ta odgoda može biti najdalje do 27 godina starosti.[60]

Tako su dijelom prihvaćeni biskupski zahtjevi, ali će se problemi služenja vojnoga roka za svećenike i polaznike vjerskih škola nastaviti i sljedećih godina ponajprije ovisno o razvoju crkveno-državnih odnosa.

[59] HDA, KOVZ, kut. 138, 6660/51.

[60] HDA, KOVZ, kut. 138, 6660/51. Dopis je potpisao član Komisije Roko Rogošić.

Zaključak

U inače lošim odnosima između Katoličke crkve i komunističkog režima u Jugoslaviji, vjerske škole odnosno školovanje svećeničkog kadra, predstavljalo je jedan od najvažnijih problema. Katolička crkva je nakon II. svjetskog rata ostala bez velikog dijela svog svećenstva i časnih sestara zbog pogibija u vrijeme rata i zbog toga što ih je komunistički režim ubijao i zatvarao nakon rata. Također je znatan broj svećenika u strahu od komunističkog režima napustio zemlju. Zbog toga je Katolička crkva morala pojačano raditi na školovanju novih kadrova kako bi mogla zadovoljiti potrebe svojih vjernika diljem zemlje koji su ostali bez svojih dušebrižnika. S vremenom je i sve veći broj stanovnika, a time i vjernika, tražio dodatnu potrebu za školovanjem svećenika.

S druge strane komunistički režim koji je vodio sustavnu borbu protiv religije, a posebice protiv Katoličke crkve, na sve je načine nastojao otežati Katoličkoj crkvi rad njezinih škola tj. školovanje novih kadrova. S tim ciljem komunistički režim poduzeo je niz "zakonskih" mjera u svezi sa statusom vjerskih škola, slabio njihovu materijalnu snagu oduzimanjem i osvajanjem sjemenišnih i školskih zgrada te stalno tražio izgovore za zatvaranje pojedinih škola.

No, bez obzira na sve poduzete mjere, komunistički režim nije uspio smanjiti priljev mladeži u vjerske škole, niti smanjiti broj novoškolovanih svećenika i časnih sestara. Naprotiv, uz sve mjere komunističkog režima, broj polaznika vjerskih škola bio je iz godine u godinu sve veći, te je Katolička crkva uspjela zadovoljiti svoje potrebe za svećeničkim kadrom.

SUMMARY

THE POLICY OF THE COMMUNIST REGIME TOWARD CATHOLIC RELIGIOUS SCHOOLS IN CROATIA, 1945-1952

The authors of this article analyze the methods and measures undertaken by Yugoslavian authorities in the first years following the end of the Second World War in order to obstruct the education of new generations of priests and thus impede the efforts of the Catholic Church, which as a consequence of wartime and postwar conditions was left without a significant number of its priests.

Key words: Catholic Church, Socialist Yugoslavia, Religious Schools